

МУАЛЛИМ ХАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал

2023

1/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоғарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хам хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Sayliyeva M. M. Jamiyat va shax rivojlantirishda milliy g'oya tamoyillari va mazmuni	160
Kenjayeva M. Sh. Milliy qadriyat tushunchasining mazmun va mohiyati	167
Xujaev M. I., Esanova K. I. Маҳмудхўжа Бехбудий жадид матуботи етакчиси	175
Axmadaliyeva M. Sh., Madraximov I. B. Milliy uyg'onish davri poetikasida yetakchi g'oya va obrazlar	182

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Imomberdiyev S. S. Matematika darslarida ekologik komponentdan foydalanishning ahamiyati	186
Қўнназаров А. Қ. Информатика фанидан мултимедиали электрон ўқув қўлланма яратиш ва фойдаланиш методикаси	192
Tursinboyeva Z. U., Ismoilova Z. T., Abdullayeva D. A. Differensiallarning taqribiy hisoblashlarga tatbig'i	198
Tursinboyeva Z. U., Ismoilova Z. T., Ravshanova R. M. Tarmoqlararo balans munosabatlarining iqtisodiy masalalarga tadbirlari	202
Shomurodov N. A. Taqribiy hisoblashlarda differensial hisob va darajali qatordan foydalanish	207

БАСЛАЎИШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТЎРБИЯ

Eshchanova G. O., Durdiyeva M. O. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda ijodiy-kreativ faolligini shakllantirish usullari	212
Ozodova B. Raqamli texnologiya-MTT da zamonaviy zaruriyat	217
Eshchanova G. O., Shamuratova S. Q. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning kitobga bo'lgan qiziqishini shakllantirishga kompetensiyaviy yondashuv	223
Xo'jamberdiyeva Sh. Maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy asarlar bilan tanishtirishning zaruriyati	230
Eshchanova G. O., Egamberdiyeva M. K. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining turli yosh guruhlarida qayta hikoya qilishga o'rgatish orqali nutq, muloqot kompetensiyalarini shakllantirish usullari	236
Nuradilova A. D. Boshlang'ich sinflarda ona tili fanini o'qitishda noan'anaviy dars usulining samarali natijalari	241
Jabborova O. M. Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va didaktikasining diagnostika masalalari	246
Mardonov Sh. Q. Boshlang'ich ta'lim metodikasi va samaradorligi diagnostikasi	254
Eshmanova N. N. Boshlang'ich sinflarda bayon va insho yozish klaster metodikasi mazmuni	262
Qarshiboyeva X. K., Muminov Z. Sh. Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarining nutqiy faoliyatini rivojlantirish usullari	269
Jabborova O. M., Abdujalilova M. M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy layoqatini rivojlantirish metodikasi	275
Tashpulatova D. M. Boshlang'ich ta'limda klaster yondashuv asosida o'quv fanlarini integratsion o'qitish mexanizmlarini takomillashtirish samaradorligi	279
Жансаитова Ж. Б., Таджикибаев И. У. Бастауыш сынып оқушыларына арналган психологиялык-педагогикалык диагностика	287
Eshmanova N. N., Rahmonova M. Oilada bola tarbiyasida o'zaro munosabatlar tizimi pedagogik-psixologik xususiyatlari va omillari	293
Tojiboyeva G. R. Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda "Rivoj" loyihasiga asoslangan innovatsion maktab imkoniyatlari	299

BOSHLANG‘ICH TA’LIM METODIKASI VA SAMARADORLIGI DIAGNOSTIKASI

Mardonov Sh. Q.

pedagogika fanlari doktori, professor

Tayanch so‘zlar: ta’lim, boshlang‘ich, metodika, samaradorlik, diagnostika, yondashuv, tajriba.

Ключевые слова: образование, начальное, метод, результат, диагностика, подходы, опыт.

Key words: education, primary, methodology, efficiency, diagnosis, approach, experience.

O‘zbekistonda boshlang‘ich ta’limning vazifalari takomillashib bormoqda [1]. Bunda o‘quvchilar, o‘qituvchilar, maktab jamoasi, ota-onalar va jamoatchilikning chuqur hamkorligi taqozo etiladi. Shu sababli boshlang‘ich ta’lim metodikasini diagnostika qilish bilan bu jarayonni rivojlantirish va uning sifatiga erishish muhim yo‘nalishlardan biridir. Bu o‘rinda e‘tiboringizni boshlang‘ich ta’lim metodikasi diagnostikasi masalasi tahliliga tortamiz.

1. Boshlang‘ich ta’lim metodikasini yangilash zaruriyati. Mamlakatimizda boshlang‘ich ta’limning vazifalari kengayganligi munosabati bilan uning metodikasini yangilash dolzarb bo‘lib turibdi. Buning uchun diagnostika imkoniyatlaridan oqilona foydalanish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Boshlang‘ich ta’lim metodikasini yangilash uchun quyidagilar diagnostika qilinishi kutilgan samarani beradi:

- 1) o‘quv fanlarining samaradorligi;
- 2) boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining tajriba darajasi;
- 3) boshlang‘ich ta’limda xalqaro dasturlarning samaradorligi.

Boshlang‘ich ta’limda o‘quv fanlarining samaradorligi keng ko‘lamli diagnostika qilinishi kerak. Unda o‘quv fanlarini tanlash, o‘quv materiallarining ko‘p variantligini tayyorlash va o‘qitish jarayonini muqobil shakllarda tashkil etish ishlari diagnostika qilinadi. Shu jihatdan o‘quv fanlarini tanlash muhim ahamiyatga ega. Misol uchun, keyingi paytlarda tabiiy fanlar bo‘yicha o‘quv fanlarini tanlash yuzasidan tajribaga ega bo‘lindi. Bunda Matematika fanida ushbu o‘quv fanining barcha sohalari bo‘yicha dastlabki ma’lumotlarni berish tajriba-sinovdan o‘tdi. Shu sababli diagnostika jarayonida boshlang‘ich ta’lim

o'quv fanlarini tanlash uslublarini ishlab chiqish ularni o'qitish samaradorligiga asos bo'ladi. O'quv materiallari va mashg'ulotlarning shakllari diagnostika qilishda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining fikr-mulohazalari va tavsiyalarini hisobga olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tajriba darajasi muntazam ravishda o'rganilib va baholanib borilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu masala hozircha o'qituvchilarning malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash kurslari vositasida amalga oshirilmoqda. Biroq, hududiy xalq ta'limi bo'limlari tomonidan boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining tajriba darajasi hududlar kesimida diagnostika qilinishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki diagnostika jarayonida o'qituvchilarning yutuqlari, muammolari va ularning faoliyatida duch kelinayotgan kamchiliklar o'rganilib, baholanadi. Shu sababli bu jarayon mutaxassislar tomonidan amalga oshirilishi taqozo etiladi.

Boshlang'ich ta'limda xalqaro ta'lim dasturlarining samaradorligini diagnostika qilish nisbatan yangi yo'nalishlardan hisoblanadi. Bugungi kunda mamlakatimiz boshlang'ich ta'lim jarayonida PISA va TIMES xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanish amalga kiritilgan. Shu sababli mazkur xalqaro ta'lim dasturlari samaradorligini o'rganish va baholashda YUNESKO tavsiyalariga asoslanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Misol uchun mazkur tashkilot tomonidan qo'yilgan asosiy talablardan biri o'quvchilarni amaliy faoliyatga tayyorlashdir. Shu jihatdan boshlang'ich ta'limda xalqaro dasturlar samaradorligini diagnostika qilishda ana shunday talablardan kelib chiqish metodik jihatdan to'g'ri bo'ladi.

E'tibor berilsa, aynan diagnostika natijasida boshlang'ich ta'lim metodikasini yangilash imkoniyatlariga ega bo'linadi. Shu sababli mazkur masala va uning asoslari bo'yicha oliy pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ko'nikmaga ega bo'lishi zaruriyat bo'lib turibdi [2].

2. Boshlang'ich ta'lim metodikasining ilg'or tajribalarini takomillashtirish zaruriyati. Boshlang'ich ta'lim metodikasini rivojlantirishda diagnostika imkoniyatlaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki bugungi kunda mamlakatimizning boshlang'ich sinf o'qituvchilari eng muhim vazifani bajargani holda o'quvchilar bilan ishlashda imkon qadar yangiliklarga tayanishga harakat qilmoqda. Shu jihatdan boshlang'ich ta'lim metodikasining ilg'or tajribalarida quyidagi xususiyatlar yaqqol ko'zga tashlanib turadi:

- 1) har bir o'quvchi bilan individual ishlash va ularning iqtidorini rivojlantirish;
- 2) o'quv Foydalanilgan abyotlardan ijodiy foydalanish;
- 3) boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'zaro tajriba almashishi.

Mazkur masalalar diagnostika jarayonida o'rganilib eng ilg'or tajribalar ommalashtirilishi zaruriyat bo'lib turibdi. Har bir o'quvchi bilan individual ishlash o'qituvchining vaqt omilidan oqilona foydalanish tajribasini namoyon qiladi. Iqtidorli o'quvchilarning layoqatini rivojlantirish boshlang'ich sinf o'qituvchisidan maxsus yondashuv va vaqt talab qilishini ta'kidlash joiz. Bunda o'quvchilarning iqtidori aniqlanib, ularni rivojlantirish uchun mustaqil ishlanmalarga ko'proq e'tibor berish va amaliy to'garaklar imkoniyatlaridan foydalanish metodik jihatdan samarali hisoblanadi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, boshqa sinf o'quvchilariga nisbatan boshlang'ich sinf o'quvchilari aniq namoyon bo'lib turadigan iqtidorga ega bo'lishadi va shu sababli bunday iqtidorni rivojlantirish zaruriyat hisoblanadi. O'quvchilar bilan individual ishlash va ularning iqtidorini rivojlantirish boshlang'ich sinf o'qituvchisining metodikasini kuchayib borishiga xizmat qiladi. Shu sababli mazkur masala diagnostikasida asosiy e'tibor o'qituvchilar metodikasining samaradorligiga qaratilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'quv Foydalanilgan abiotlarin yangilanish jarayonini boshdan kechirmoqda Shu sababli ulardan ijodiy foydalanish kutilgan samarani beradi. Unga ko'ra, darslik mavzularida bayon qilingan matn mavzulari yo'naltiruvchi asos sifatida qabul qilinadi va o'qituvchi tomonidan yangi ma'lumotlar bilan boyitilib o'quvchilarga taqdim etiladi. Ana shunday ijodiy yondashuvni diagnostika vositasida baholash samarali hisoblanadi. Shu jihatdan diagnostika ishini amalga oshirishda faqat o'rganish, tahlil qilish va xulosa chiqarish uslublariga tayanish tavsiya etiladi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining nisbatan ko'pchiligida o'quv Foydalanilgan abiotlaridan ijodiy foydalanish metodikasi shakllangan. Chunki ular amaliy faoliyatda darsliklarning takomillashishiga duch kelmoqda. O'qituvchilar malakasini oshirish va qayta tayyorlash kurslarida bu jarayon keyingi paytlarda qizg'in muhokama qilinayotganligini eslatib o'tish joiz. Bizning yondashuvimizga ko'ra, ilg'or o'qituvchilarning o'quv Foydalanilgan abiotlaridan ijodiy foydalanish tajribasini muntazam ravishda targ'ibot qilib borish maqsadga muvofiq bo'ladi. Buning uchun oliy pedagogik ta'lim muassasalari va maktabning hamkorligidan foydalanish tavsiya etiladi. Shu jihatdan talabalar mazkur masalalar asoslari bilan haftalik pedagogik amaliyot davrida tanishishi eng muhim yo'nalishlardan biridir.

Bundan bir necha yil avval mamlakatimizda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'zaro tajriba almashish an'anasi mavjud edi. Keyingi paytlarda bu masala faqat o'qituvchilar malakasini oshirish va qayta tayyorlash kurslarida amalga oshirilmoqda. Biroq boshlang'ich sinf o'qituvchilarining

o‘zaro tajriba almashish faoliyatini diagnostika qilishda ularning mintaqaviy faoliyatiga e‘tibor berish kerak bo‘ladi. Shu sababli bu borada onlayn ta‘lim shaklining imkoniyatlaridan keng foydalanish tavsiya etiladi. Unga ko‘ra, maktab jamoasi yoki sinf rahbarlari muntazam ravishda o‘qituvchilarning tajriba almashish jarayonini onlayn shaklda tashkil etib borishi maqsadga muvofiq bo‘ladi. Bir o‘qituvchining tajribasi ikki o‘qituvchi uchun muhim tajriba maydoni bo‘lib xizmat qiladi. Natijada boshlang‘ich ta‘lim metodikasini diagnostika qilishda o‘ziga xos yondashuvlar tarkib topadi.

3. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi bo‘yicha individual metodlarga ega bo‘lish zaruriyati. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi ko‘p mehnat talab qiladigan soha bo‘lib, uni yillar davomida o‘zlashtirish mumkin. Shu jihatdan ilg‘or boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining individual metodikasini diagnostika qilib borish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Negaki individual metodikada yangiliklar, o‘quv Foydalanilgan abiyotlari bilan ishlash bo‘yicha o‘ziga xos yondashuvlar va o‘quvchilarni faollashtirishga doir tajribalar mujassam bo‘ladi. Kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, mamlakatimizda individual metodikaga ega bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari mavjud. Bunday o‘qituvchilar bilan ommaviy ravishda uchrashuvlar, suhbatlar va treninglar o‘tkazib borish kutilgan samarani beradi. Ana shunday o‘qituvchilarning oliy pedagogik ta‘lim muassasasi bilan hamkorligini tashkil etish va ularning metodikasini ommalashtirish diagnostik faoliyatning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Bugungi kunda oliy pedagogik ta‘lim jarayonida individual metodikalarga nisbatan “xususiy metodika” atamasi ishlatilmoqda. Biroq individual metodika yillar tajribasidan o‘tgan uslubdir va xususiy metodika esa bir shaxsning o‘qitish faoliyatini ifodalaydi. Shu sababli diagnostika jarayonida boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining individual metodikasiga e‘tibor berish va uni rivojlantirish yo‘nalishlarini belgilash maqsadga muvofiq bo‘ladi.

E‘tibor berilsa, boshlang‘ich ta‘lim metodikasi diagnostikasi ilmiy yondashuv va amaliy faoliyat tamoyillariga tayanadi. Oliy pedagogik ta‘lim jarayonida bu masalalarni chuqur o‘zlashtirish bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi tarkibiga kiradi.

Shunday qilib boshlang‘ich ta‘lim metodikasi diagnostikasi muntazam ravishda ilmiy tadqiq etib borilishi dolzarb bo‘lib turibdi. Bunda asosiy masala maktab va oliy ta‘lim muassasasining hamkorligidir. Bu amaliy mexanizmlardan oqilona foydalanish kutilgan samarani beradi. Bugungi kunda bunday hamkorlikning ko‘rinishi sifatida talabalarning haftalik pedagogik amaliyoti tarkib topdi va bu amaliyotning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish kerak[3].

Mamlakatimiz boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilar va o'qituvchilarning faollashuv jarayoni kechmoqda. Chunki hozirgi zamon boshlang'ich ta'limi ta'lim tizimidagi keng ko'lamli vazifalarni bajarayotganligi ma'lum. Shu sababli boshlang'ich ta'lim samaradorligini muntazam o'rganib borish va uni diagnostika qilish bugungi kundagi eng muhim vazifalardan hisoblanadi. Samaradorlik deganda boshlang'ich ta'lim oldiga qo'yilgan vazifalarning zamonaviy talablar asosida bajarilishi nazarda tutiladi. Bu o'rinda e'tiboringizni ana shu masalaning tahliliga tortamiz.

4. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining faollik darajasi diagnostikasi.

Boshlang'ich ta'limning asosiy samaradorligi o'quvchilarning faollik darajasi bilan belgilanadi. Bu masalani diagnostika qilishda quyidagilarga e'tibor berish kerak:

- 1) o'quvchilarning bilim darajasi;
- 2) o'quvchilarning sog'lomlik darajasi;
- 3) o'quvchilarning mustaqillik darajasi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim darajasi ularning fikrlash ko'nikmasi bilan baholanadi. Bunda o'quvchilarning o'z fikriga egaligi, fikrini ravon ifodalashi va yangi matnni tahlil qila olish ko'nikmasi diagnostika qilinadi. Chunki o'quvchilar mazkur ta'lim bosqichida bilimning eng boshlang'ich bosqichlarini egallaydi. Ko'pchilik o'quvchilarning ravon o'qishiga asosiy e'tiborni qaratadi. Biroq diagnostika jarayonida o'quvchilarning fikrlash darajasini o'rganish muhim hisoblanadi. Aynan fikr jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilimi o'z ifodasini namoyon qiladi. Misol uchun, ba'zi o'quvchilar tez o'qiydi yoki fikrini ifodalashda qiynaladi. Shu sababli keyingi paytlarda PISA kabi xalqaro ta'lim dasturlari talabalariga asosan o'quvchilarning fikrlash darajasini rivojlantirish bilan ularning bilimlarini oshirish masalasiga asosiy e'tibor qaratilmoqda. Bu jihat diagnostika jarayonida hisobga olinishi kerak.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining sog'lomlik darajasi ularning jismoniy, aqliy va ruhiy jihatdan to'g'ri rivojlanib borishi bilan baholanadi. Bu borada keyingi paytlarda O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi bilan hamkorlikda boshlang'ich sinf o'quvchilarini bepul ovqatlantirish va ularning to'g'ri ovqatlanishini nazorat qilish tadbirlari amalga oshirilmoqda. Bu tadbir boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy, aqliy va ruhiy jihatdan talab darajasida rivojlanish uchun asos bo'ladi. Shu sababli o'quvchilarning sog'lomlik darajasini diagnostika qilishda ularning yosh va harakatlariga mos bo'lgan jismoniy, aqliy hamda ruhiy rivojlanish darajasi baholanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kompyuter kabi texnik vositalardan keng

foydalanayotganligi ularning sog'lomlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli keyingi paytlarda "Kompyuter savodxonligi" o'quv fani vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kompyuterdan to'g'ri foydalanish madaniyatini shakllantirishga e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayon diagnostik faoliyatda hisobga olinishi kerak.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqillik darajasi ularning murakkab sharoitlarda o'zini tuta olishi, muammoni hal etishi va o'zgalarga namuna bo'lishi bilan belgilanadi. Shu sababli diagnostika jarayonida aynan mana shu masalalarga e'tibor qaratiladi. Keyingi paytlarda boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning mustaqil faoliyat ko'nikmasini tarkib toptirishga alohida diqqat qilinmoqda. Bu bilan o'quvchilar o'zlarining imkoniyatlari doirasida mustaqil faoliyat ko'nikmalarini egallashi uchun ularga ko'nikma beriladi. Diagnostika jarayonida o'quvchilarning mustaqillik darajasini baholash natijasida bu faoliyatni rivojlantirishning yo'nalishlari ishlab chiqiladi. Oliy pedagogik ta'lim jarayonida mazkur masalalar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari tomonidan o'zlashtirilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

5. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining faoliyat samaradorligi diagnostikasi. Mazkur masala boshlang'ich ta'lim samaradorligining negizlaridan birini tashkil etadi. Chunki boshlang'ich sinf o'qituvchilarining faoliyat samaradorligi boshlang'ich ta'lim metodikasini yangilash imkonini beradi. Shu jihatdan mazkur masalani diagnostika qilishda quyidagilarga e'tibor berish kerak:

- 1) o'qituvchining ta'lim samaradorligi;
- 2) o'qituvchining tarbiya samaradorligi;
- 3) o'qituvchining faollik samaradorligi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ta'lim samaradorligi o'quvchilarning bilimdonlik darajasi bilan baholanadi. Bunda boshlang'ich sinf o'quvchilarining nisbatan ko'pchiligi bilimdon hisoblansa o'qituvchining ta'lim samaradorligi ijobiy hisoblanadi. Bugungi kunda bu boradagi asosiy muammo boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ko'pligidir. Shu sababli qabul qilish jarayonida bo'lgan O'zbekiston Respublikasi "O'qituvchi maqomi to'g'risida"gi Qonunida boshlang'ich sinflarda o'quvchilar miqdorini tartibga solish nazarda tutilgan. Buning natijasida o'quvchilarning bilimdonlik darajasi oshadi va o'qituvchilarning ta'lim samaradorligi kuchayadi. Diagnostika jarayonida aynan ana shunday murakkab holatlar hisobga olinib baholanadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tarbiya samaradorligi o'quvchilarda axloqiy ong va axloqiy munosabatlarning talab darajasida tarkib topganligi bilan belgilanadi. Bunda boshlang'ich sinf o'quvchilarining nisbatan ko'pchiligida

axloqiy ong va axloqiy munosabatlarning talab darajasida shakllanganligiga e'tibor qaratiladi, uning natijasiga ko'ra diagnostik baho beriladi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, demokratik jamiyat sharoitida shaxsning tarbiyalanganlik darajasi mezonlari o'zgaruvchan bo'ladi, shu jihatdan diagnostika jarayonida o'quvchilarning tarbiyalanganlik darajasi ayni holat bo'yicha baholanadi. Bunday tajriba xalqaro ta'lim dasturlarida keng qo'llaniladi. Unga ko'ra, o'quvchilarning tarbiyalanganlik darajasi diagnostika qilingandan keyin muayyan muddat o'tib yana qayta diagnostika qilinadi. Natijada o'quvchilarning tarbiya samaradorligi aniq namoyon bo'ladi va bu hol o'qituvchilarning tarbiya samaradorligini baholashga asos bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining faollik darajasi ularning o'z kasbiy vazifalarini talab darajasida bajarishi bilan belgilanadi. Juda ko'pchilik boshlang'ich sinf o'qituvchilari faol ekanligi kuzatishlar jarayonida ma'lum bo'ladi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchilarining faolligini diagnostika qilishda ularning faoliyatidagi yutuqlarga asosiy e'tibor qaratiladi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining faollik darajasi ta'lim berish, tarbiyani amalga oshirish va o'quvchilar bilan ishlashda namoyon bo'lishini eslatib o'tish joiz.

6. Boshlang'ich ta'limning istiqbolli yo'nalishlari diagnostikasi.

Boshlang'ich ta'limning istiqbolli yo'nalishiga ega bo'lishi mazkur ta'lim bosqichining eng muhim vazifalaridan biridir. Aynan istiqbolli yo'nalishlar diagnostika qilinishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shu jihatdan quyidagi masalalarga e'tibor berish metodik jihatdan to'g'ri hisoblanadi:

- 1) boshlang'ich ta'limning uzoq muddatli dasturlari egaligi;
- 2) boshlang'ich ta'limda qo'llanilayotgan texnologiyalar darajasi;
- 3) boshlang'ich ta'lim bo'yicha rejalarining asosligi.

Mamlakatimizda boshlang'ich ta'limning uzoq muddatli dasturlari ta'lim oid me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Milliy malakalar ramkasi, "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi" va Milliy o'quv dasturi shular jumlasidandir. Misol uchun, Milliy o'quv dasturida boshlang'ich ta'limda o'quv fanlarini aniq, tabiiy va gumanitar fanlarga turkumlashtirib o'qitish hamda xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanish belgilangan. Buning natijasida boshlang'ich ta'lim mazmuni muntazam ravishda takomillashib boradi. Shu jihatdan diagnostika jarayonida ana shu masalalarga e'tibor berish kerak bo'ladi.

Boshlang'ich ta'limda qo'llanilayotgan texnologiyalar turlari ko'p bo'lib, ularning asosiylari quyidagilardan iborat: axborot-kommunikatsion texnologiyalar, mustaqil ta'lim texnologiyasi, masofaviy ta'lim texnologiyasi. Axborot-kommunikatsion texnologiya o'quvchilarning bilim darajasini

kuchaytirish va ularni yangi ma'lumotlar bilan ta'minlash, mustaqil ta'lim texnologiyasi esa o'quvchilarni mustaqil faoliyatga tayyorlash va masofaviy ta'lim texnologiyasi boshlang'ich ta'lim bo'yicha tajribalarni ommalashtirib borish imkonini bermoqda. Shu sababli mazkur jarayonni diagnostika qilishda ana shu masalalarning samaradorligiga e'tibor berish tavsiya etiladi.

Boshlang'ich ta'lim bo'yicha rejalarning mavjudligi asosiy masalalardan hisoblanadi. Bunda Milliy o'quv dasturiga asosan fanlar kesimida muddatli rejalarga ega bo'lish amaliy samara beradi. Shuningdek, boshlang'ich ta'limning o'quv fanlarini korreksiya borish ham amaliy rejalarni belgilab olishda qo'l keladi. O'quv fanlarini korreksiyalarda eng zaruriy ma'lumotlarni berish va eng muhim fanlarni o'qitish tamoyiliga asoslaniladi. Ayni ana shu masalalar diagnostika qilinib baholanadi.

Shunday qilib boshlang'ich ta'lim samaradorligi diagnostikasi o'ziga xos yondashuvlarni taqozo etadi. Buning uchun diagnostik jarayonni maxsus tuzilgan dasturga asosan amalga oshirish kutilgan samarani beradi. Mazkur masalalar bo'yicha oliy pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ko'nikma va malakalarini tarkib toptirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. "Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili" davlat dasturi // www.google.uz
2. Mardonov Sh. Pedagogika fanidan o'qitishning elektron-modulli didaktik ta'minotini ishlab chiqish texnologiyasi. – Toshkent, 2021
3. Jabborova O.M., Ochilov F.I. Bolalar pedagogikasi. – Toshkent, 2022

РЕЗЮМЕ

Maqolada boshlang'ich ta'lim metodikasi va uning samaradorligi masalalari to'g'risida fikr yuritilgan hamda metodik tavsiyalar taqdim etilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье размышлены вопросы диагностики и результаты начального образования и даны методические рекомендации.

SUMMARY

The article discusses the methodology of primary education and issues of its effectiveness, and provides methodological recommendations.